

גילי ברוך

שתיל באר שבע

אסף רוז

שתיל באר שבע

ציטוט מומלץ

ברוך ג'ורז א. 2012. פיתוח בנגב ולא פיתוח הנגב – ההזדמנות הגלומה בהחלפת אות אחת. *אקולוגיה וסביבה* 3(1):115-116.

"שועלי המדבר" – מיזם ברוח הכלכלה המקומית המקיימת, הרוותח את הסביבה הטבעית והאנושית בירוחם לעשייה תיירותית-חינוכית | הצילום באדיבות מרכז אתגרים "שועלי המדבר"

פיתוח בנגב ולא פיתוח הנגב – ההזדמנות הגלומה בהחלפת אות אחת

[נקודת מבט](#)

גיליון אביב 2012 / כרך 3(1) / הנגב

5 בפברואר, 2012

"פיתוח הנגב" לא עובד. הוא גם לא יעבוד. במאמר דעה זה נרצה לנתח בקצרה את ההזדמנות הגלומה בשינוי אות אחת על כל מה שהיא מייצגת. לטענתנו, פיתוח הנגב, בה"א הידיעה, מניח שהנגב הוא אובייקט לפיתוח מנקודת מבטם של אחרים. פיתוח בנגב, בבי"ת, הוא פיתוח מקומי. אנו מאמינים שפיתוח ראוי הוא פיתוח המעוגן במקום – בנגב, על המשאבים האנושיים והסביבתיים שלו. אנו טוענים כי פיתוח ראוי הוא כזה הפועל לרווחת האוכלוסייה כולה, בימינו אנו ובדורות הבאים. בהתאם לכך, פיתוח ראוי, על פי תפיסת "הכלכלה המקומית המקיימת", רואה בראש סדר העדיפות את האוכלוסיות המקומיות על צורכיהן וזכויותיהן ואת הסביבה המקומית, על עושרה וייחודיותה, תוך הכרה מודעת בכך שמשאבי טבע הם משאב מתכלה. מתוך טענה זאת, נציג תחילה ביקורת המתמקדת בכשל המונח בבסיס תפיסת הפיתוח המקובלת, הממשיכה לשמש את ממשלות ישראל מאז הקמת המדינה. מהביקורת נעבור אל בנייה של תפיסה חלופית של פיתוח בנגב כאסטרטגיה צודקת, הוגנת ומקיימת יותר.

למה פיתוח הנגב לא עובד?

י קיים פער בין מה שנתפס בדרך כלל כפיתוח הנגב (בה"א הידיעה) לבין מה שאנחנו חושבים שהוא פיתוח מקיים וראוי בנגב.

בבסיס התפיסות המקובלות כיום של פיתוח הנגב עומדות שתי הנחות. הראשונה: הנגב הוא מקום שצריך להעביר אליו אוכלוסיות – תכניות אחרונות אף הפליאו לעשות וכיוונו ל"אוכלוסיות חזקות מהמרכז". השנייה: הנגב הוא מקור בלתי נדלה לכרייה של מחצבים ולפירוקטים כלכליים גדולים, בעידוד ממשלתי ובעלות פרטית. הנחות מוצא אלו גוררות אתן החלטות

בעלות השלכות בעייתיות מבחינה סביבתית, כלכלית וחברתית. די להסתכל בתכניות להקמת יישובים ולפיתוח המפעלים שמרכיבות את תכניות פיתוח הנגב, כדי לראות את הבעיות בהנחות אלו. ההנחה שיש למשוך אוכלוסיות (כי הקיימות חלשות), לא רק מחזקת תפיסות סטראוטיפיות, אלא גם יוצרת מדיניות פרבור מתמשך, לצד הזנחת יישובים קיימים – מוכרים ולא-מוכרים: עיירות פיתוח וכפרים בדואיים. ההנחה השנייה – שהנגב הוא מרחב ריק, ללא בעלים ועשיר – מעודדת חציבה מואצת של משאבי טבע והפניה של אתרי פסולת ארציים ומפעלים מזהמים לנגב. זוהי מדיניות המייצרת דילמה לכאורה בין בריאות וסביבה בריאה לבין תעסוקה, שמענקי מדינה ומסעות פרסום מצמיגים אותה. הנחות המוצא הללו והמדיניות המבוססת עליהן מביאות לפיתוח שפוגע במשאבים הטבעיים, החברתיים והקהילתיים של תושבי הנגב.

מדיניות זו זכתה לא מכבר לכינוי מדיניות "הדלי הדולף" – מצב שבו משאבים שקיימים בנגב ושמופנים אליו, אינם מגיעים באמת לאוכלוסיות המקומיות, שהן המוטב המוצהר של מדיניות הפיתוח. הנהנים העיקריים מזרם ההשקעות במסגרת מדיניות זו הם חברות עסקיות, ארציות וגלובליות, בעוד האוכלוסיות המקומיות נותרות עם "הטיפות הניתזות" ולעתים רבות אף משלמות מחיר בריאותי, סביבתי וחברתי גבוה.

נחנו מדמיינים נגב אחר ומדיניות פיתוח ראוי

תפיסת הפיתוח של כלכלה מקומית מקיימת מניחה פיתוח שעולה וצומח מהמקום: מהתארגנות רב-מגזרית של בעלי עניין הפועלים להעצמת נכסים מקומיים. פיתוח נכון יהיה תמיד מעוגן ב"מקום" ובמקומי – בסביבה ובאוקולוסיות התושבים, כמו גם במאפיינים הייחודיים ובעושר המקומי שלהן. "מקומיות" משמעה להיות חלק ממרקם סביבתי-חברתי הנושא עמו ידע, תפיסת זהות ובעלות על המקום. זהו פיתוח הקושר בין טיפוח מקומיות לצד פתיחות וקבלה שיעודדו התחדשות, למידה וסובלנות.

לסיכום, את השיעור הטוב ביותר יכולה כמו תמיד ללמד המציאות. בשנים האחרונות תפיסת הכלכלה המקומית המקיימת הולכת ומקבלת מעמד מוביל בנגב, מתרבות הדוגמאות של ארגונים ומיזמים קהילתיים הפועלים לקידום ייצור מזון מקומי, ושל תכניות אנרגיה מתחדשת והתייעלות בתחום האנרגיה המשלבות את הקהילה המקומית, ותכניות תעסוקה מקדמות כאן מהלכים מערכתיים ברוח הכלכלה המקומית המקיימת. האתגר המרכזי הוא הטמעת התפיסה בתהליכי עיצוב מדיניות הפיתוח ביחס לנגב ובכלל. לא שחזור דרומי של המרכז, אלא התפתחות מקומית שתעצב את חיי כל תושבי הנגב כחיים איכותיים בעלי ייחוד, הקשורים קשר הדוק למאפייני האזור שהם חיים בו. תושבים, ראשי רשויות ומנהיגות קהילתית בנגב אומרים כולם: אחרי יותר משישה עשורים שעשינו בהם משהו שלא עבד, הגיע הזמן לעשייה אחרת, שלנו, עבור עצמנו ועבור ילדינו בדורות הבאים.

פרסום דברים אלה פוגש אותנו בשתיל בעיתוי חשוב ואף חגיגי משהו, לקראת השקתה של התכנית לקידום כלכלה מקומית מקיימת בנגב. התכנית תפעל במימונו של האיחוד האירופי במסגרת תכניתו לשיתוף פעולה חוצה גבולות במזרח התיכון, בשותפות עם שורה ארוכה של ארגונים נוספים שעוסקים אתנו בפיתוח התפיסה וביישומה בשלוש השנים האחרונות, ובהם מרכז השל, מכון הנגב לאסטרטגיות של שלום ופיתוח – אג'יק, ציונות 2000, מרכז מנדל למנהיגות בנגב, מעברים ואחרים. התכנית תמנף את העשייה הקיימת ותהווה מסגרת לקידום ולפיתוח ידע כללי ומעשי ומיזמים, ובעיקר תקדם מדיניות שתעודד פיתוח ראוי – ברוח הכלכלה המקומית המקיימת.